

Lublin, dnia 15 maja 2021 roku

*Prof. dr hab. Anna Przyborowska-Klimczak
Katedra Prawa Międzynarodowego Publicznego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie*

Recenzja rozprawy doktorskiej

Pana magistra Patryka Igora Gutierrezza

pt. Ochrona praw dziecka w Ameryce Łacińskiej na przykładzie Peru,
przygotowanej pod kierunkiem Pana prof. dr. hab. Stanisława Leszka Stadniczeńko

1. Uwagi wstępne

Niniejsza recenzja rozprawy doktorskiej Pana magistra Patryka Igora Gutierrezza pt. *Ochrona praw dziecka w Ameryce Łacińskiej na przykładzie Peru*, została sporządzona z uwzględnieniem kryteriów, jakie powinna spełniać rozprawa doktorska, określonych w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1789), w związku z art. 179 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1669). Zgodnie z tą ustawą rozprawa doktorska, przygotowana pod opieką promotora, powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazywać ogólną wiedzę kandydata w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

2. Wybór tematu rozprawy

Problematyka ochrony praw dziecka jest przedstawiana w licznych pracach prawniczych, które dotyczą poszczególnych praw lub zawierają ich kompleksową prezentację i odnoszą się do stosowania tych praw w czasie pokoju lub podczas konfliktów zbrojnych. Przedmiotem zawartej w nich analizy są przepisy krajowych aktów prawnych oraz postanowienia dokumentów międzynarodowych o charakterze powszechnym i regionalnym. W recenzowanej rozprawie doktorskiej rozważania koncentrują się wokół ochrony praw dziecka w państwach Ameryki Łacińskiej,

APK

ze szczególnym uwzględnieniem tej ochrony w Peru jako jednym z państw tego regionu. Zrealizowany w rozprawie projekt badawczy zasługuje na akceptację, ale od Autora można byłoby oczekiwać wyjaśnienia, dlaczego posłużył się przykładem tego właśnie państwa, czy jest on reprezentatywny w odniesieniu do państw wskazanego regionu. W pracy są wprowadzone zamieszczane też uwagi odnoszące się do innych państw Ameryki Łacińskiej, ale mają one głównie charakter informacyjny i w niewielkim stopniu uwzględniają istniejący w nich stan prawny w zakresie ochrony praw dziecka. Autor we wstępie stwierdził, że na jego zainteresowanie przedstawioną w pracy problematyką miało wpływ piśmiennictwo naukowe w języku hiszpańskim. Dodał, że jego zamiarem było zaprezentowanie uregulowań dotyczących ochrony praw dzieci w Peru. Wydaje się natomiast, że mógł zrezygnować z zamieszczonej we wstępie samooceny, że „ujęcie tematu i badań w tym zakresie są nowatorskie”.

Temat rozprawy zasługiwał na to, by uczynić go przedmiotem analizy prawniczej, bowiem problemy dotyczące ochrony praw człowieka, w tym także dzieci jako grupy osób często narażonych na naruszanie ich praw, mają istotne znaczenie dla zapewnienia bezpieczeństwa społecznego oraz kształtowania krajowych i międzynarodowych standardów tej ochrony. Przedstawiona w recenzowanej pracy problematyka badawcza jest interesująca, a zawarte w niej rozważania dotyczące Peru umożliwiają ukazanie wielu istotnych kwestii dotyczących ochrony praw dziecka w świetle prawa krajowego i zobowiązań międzynarodowych. Rozprawa doktorska Pana mgr. Patryka Igora Gutierrezza wpisuje się zatem w nurt współczesnych badań naukowych i rozwój doktryny dotyczącej praw człowieka.

3. Systematyka i charakterystyka treści rozprawy

Rozprawa została poprawnie skonstruowana pod względem podziału treści pomiędzy poszczególne rozdziały i podrozdziały. Ich układ jest prawidłowy, tok prowadzonych wywodów – logicznie uporządkowany.

Całość rozważań ujął Doktorant w pięciu rozdziałach, poprzedzonych wstępem i podsumowaniem w zakończeniu. We wstępie zawarł typowe dla tej części pracy elementy, takie jak: uzasadnienie wyboru tematu rozprawy, przedstawienie podstaw

APK

źródłowych i stanu piśmiennictwa, określenie celów przeprowadzonych badań i sformułowanie hipotezy badawczej, krótka charakterystyka treści poszczególnych rozdziałów, wskazanie metod badawczych. Wszystkie te elementy zostały ujęte bardzo syntetycznie, a w odniesieniu do niektórych kwestii byłoby wskazane zamieszczenie bardziej szczegółowych informacji i wyjaśnień.

Pozytywnie należy ocenić wyodrębnienie w strukturze wszystkich rozdziałów rozprawy krótkich podsumowań, które sprowadzają się jednak głównie do zwięzłego streszczenia treści rozdziałów i nie zawierają oryginalnych konstatacji (np. na s. 67-68 w podsumowaniu Autor stwierdził, że amerykański system ochrony praw człowieka jest wzorowany na europejskim i w obu systemach występują podobne uregulowania prawne).

Rozdział I rozprawy ma charakter wprowadzający i zawiera rozważania dotyczące pojęcia dziecka oraz katalogu jego praw. Autor odnosi się też do sytuacji dziecka jako osoby „słabszej”, narażonej na naruszenia jej praw – osoby „wrażliwej”. Przedstawił w nim również krótki rys historyczny rozwoju ochrony praw dzieci.

W rozdziale II zostały zaprezentowane dokumenty dotyczące międzynarodowej ochrony praw dziecka przyjęte pod auspicjami organizacji międzyrządowych: Organizacji Narodów Zjednoczonych, Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury, Międzynarodowej Organizacji Pracy, Organizacji Państw Amerykańskich, Rady Europy i Unii Europejskiej. Autor uwzględnił też formy instytucjonalizacji ochrony ustanowione z inicjatywy tych organizacji oraz na podstawie prezentowanych dokumentów. Najwięcej uwagi poświęcił organom utworzonym w systemie Organizacji Państw Amerykańskich.

Kolejny rozdział pracy dotyczy sytuacji prawnej dziecka w świetle prawa peruwiańskiego. Początkowe rozważania odnoszą się do uregulowań zawartych w Konstytucji Politycznej Peru z 1993 roku, także w zakresie spraw związanych z obywatelstwem peruwiańskim. Przedstawione zostały też orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego Peru w sprawach dotyczących praw dzieci i krajowe organy zajmujące się ochroną tych praw. W celu przybliżenia możliwości dochodzenia tych uprawnień na płaszczyźnie prawnej Autor scharakteryzował stosowane w Peru środki ochrony konstytucyjnych praw i wolności jednostki.

APX

Rozważania zawarte w rozdziale IV rozprawy koncentrują się wokół prawa dziecka do nauki i zagadnienia pracy dzieci. W tym zakresie przedmiotem analizy są zarówno akty prawa krajowego jak i międzynarodowego, orzecznictwo i dane statystyczne.

W ostatnim rozdziale Autor powrócił do spraw związanych z wypełnianiem przez Peru zobowiązań wynikających z Konwencji o prawach dziecka z 1989 roku. Przedstawił w nim sprawozdania przedłożone przez władze peruwiańskie Komitetowi Praw Dziecka, sporządzone do nich uwagi Komitetu, a także dwa sprawozdania z 2005 roku i 2015 roku niemające charakteru oficjalnych dokumentów, przygotowane przez organizacje społeczne.

W zakończeniu pracy ujęto w jedenastu punktach wnioski końcowe oraz postulaty *de lege ferenda*. Autor zawarł w nich też odpowiedzi na pytania sformułowane we wstępie rozprawy.

Do pracy zostało załączone streszczenie w języku polskim i angielskim.

4. Hipoteza badawcza i metody badawcze rozprawy

Doktorant sformułował we wstępie rozprawy jej główną hipotezę badawczą przyjmując, „że chociaż Peru jest stroną Konwencji o prawach dziecka z 1989 r., to z przyczyn obiektywnych postanowienia w niej zawarte nie są w pełni przestrzegane”. Wypowiedź tę uzupełnił stwierdzeniem, że w tej sytuacji najważniejszym celem powinna być poprawa warunków życia dzieci polegająca na pełnej realizacji prawa do nauki i na zapobieganiu ich wyzyskowi. Hipoteza ta została skonstruowana jako zdanie o ogólnym charakterze, niesprzeczne wewnętrznie, które nie spełnia jednak istotnego dla hipotez kryterium dotyczącego ich jednoznacznego i sprawdzalnego charakteru. Nie zawiera bowiem żadnego wskazania na czym polegają obiektywne przyczyny oraz w jakim zakresie uniemożliwiają one przestrzeganie konwencyjnych postanowień.

Autor określił też we wstępie metody badawcze, które wykorzystał przygotowując rozprawę. Jako główną wskazał metodę dogmatyczno-prawną, którą posługiwał się analizując dokumenty prawne i orzecznictwo. Do wykorzystanych metod pomocniczych zaliczył metody: analizy i krytyki piśmiennictwa, badania

APK

dokumentów, monograficzną i statystyczną. Można zauważyć, że zastosowana w pracy metoda monograficzna służy do gruntownych i całościowych badań konkretnych przypadków i polega na weryfikacji poszczególnych elementów składowych analizowanego zagadnienia. Doktorant zastosował ją przede wszystkim w odniesieniu do prawa dzieci do nauki i włączania dzieci do pracy, a także do problemu obywatelstwa dzieci.

5. Merytoryczna ocena rozprawy

Pod względem merytorycznym rozprawa zasługuje na pozytywną ocenę. Autor wykazał się dobrą znajomością problematyki ochrony praw człowieka oraz wiedzą z zakresu prawa traktatów i prawa organizacji międzynarodowych, a także prawa konstytucyjnego.

Słusznie też przyjął koncepcję, że koncentrując się na aktualnych problemach ochrony praw dziecka w Peru, należy zarysować zarówno genezę niektórych uregulowań prawnych przyjmowanych na płaszczyźnie krajowej i międzynarodowej, jak też ocenić efektywność przestrzegania ustawodawstwa peruwiańskiego dotyczącego praw dzieci oraz realizowania przez Peru zobowiązań wynikających z zawartych przez to państwo umów międzynarodowych. Warto również podkreślić, że najwięcej uwagi poświęcił kwestii wypełniania postanowień Konwencji o prawach dziecka, ratyfikowanej przez Peru 4 września 1990 r. (Peru jest też stroną trzech protokołów dodatkowych do tej Konwencji). Doktorant przedstawił sprawozdania przesyłane przez Peru do konwencyjnego organu kontrolnego – Komitetu Praw Dziecka oraz jego uwagi sformułowane odnośnie do tych raportów. Uwzględnił też inne umowy, w szczególności konwencje zawarte pod auspicjami Organizacji Państw Amerykańskich, podkreślając szczególne cechy tych konwencji i zestawiając je z uregulowaniami dotyczącymi praw dziecka zawartymi w dokumentach Rady Europy i Unii Europejskiej.

W odniesieniu do zawartej w rozprawie analizy uregulowań prawnych można sformułować też pewne uwagi krytyczne. Autor zbyt często cytuje teksty dokumentów, niekiedy przytaczając obszerne ich fragmenty, a powinien odnosząc się do ich treści dokonywać jurydycznej interpretacji zawartych w nich uregulowań. Wiele wywodów

APK

ma głównie charakter deskrypcyjny. W wypadku orzeczeń sądowych dotyczących praw dzieci Autor przedstawia treść rozstrzygnięć w rozpatrywanych sprawach, pomijając stan faktyczny, co utrudnia ustosunkowanie się do stanowiska trybunałów. Szkoda, że Doktorant nie poświęcił też więcej uwagi przyjętemu w Peru Kodeksowi praw dzieci i młodzieży z 2000 r., ponieważ jest to dokument oryginalny, niemający odpowiednika w wielu systemach prawnych, zatem zasługujący na bardziej wnikliwą analizę.

W ramach merytorycznej oceny pracy należy odnieść się do kwestii wyboru praw dziecka, którym Autor poświęcił w pracy więcej uwagi: prawa do nauki, zakazu wyzysku ekonomicznego, prawa do nabycia obywatelstwa. Nawet dzieląc pogląd, że w państwach Ameryki Łacińskiej, zwłaszcza w Peru, ochrona tych praw ma szczególne znaczenie, można byłoby oczekiwać przedstawienia też problemów ochrony innych praw dziecka, m.in. takich jak: prawo do wychowania w rodzinie, prawo do wypowiedzi i wyrażania poglądów, prawo do swobody myśli, sumienia i wyznania, prawo do prywatności, prawo do zrzeszania się, prawo do ochrony zdrowia, prawo do wypoczynku i uczestniczenia w życiu kulturalnym, prawa dotyczące wymiaru sprawiedliwości oraz prawa dzieci niepełnosprawnych. Wymienione prawa nie tworzą zamkniętej listy praw dziecka, ale ich ochrona odgrywa ważną rolę, odzwierciedloną w wielu dokumentach i orzecznictwie oraz prezentowaną w piśmiennictwie naukowym. Przekonanie Autora o szczególnej roli przedstawionych przez niego praw nie jest wystarczającym argumentem pominięcia lub bardzo powierzchownego potraktowania praw wskazanych w powyższym, przykładowym ich zestawieniu. Podrozdział pt. *Konstytucyjne prawa oraz obowiązki dzieci i rodziców* wypełnia tylko osiem wierszy tekstu (s. 74-75).

Pozytywnie oceniam zamieszczenie w pracy obszerniejszych rozważań dotyczących instytucjonalizacji ochrony praw dziecka, odnoszących się do organizacji i organów międzynarodowych, a także organów i instytucji działających w Peru. Należy zauważyć, że zawarte na s. 38 zdanie, że Międzynarodowa Organizacja Pracy „jest trójstronną agencją ONZ, która skupia przedstawicieli rządów, pracodawców i pracowników z 187 państw” nie jest poprawne. Jest to bowiem organizacja wyspecjalizowana ONZ, której członkami są państwa, natomiast w sesjach

APK

Międzynarodowej Konferencji Pracy uczestniczą delegacje państw, w skład których wchodzi delegaci rządów, pracodawców i pracowników (podobny sposób reprezentacji jest stosowany w stosunku do miejsc w Radzie Administracyjnej MOP). Wartościowym dopełnieniem charakterystyki dotyczącej funkcji i działalności krajowych organów zajmujących się ochroną praw dzieci w Peru jest przedstawienie środków ochrony konstytucyjnych praw i wolności.

Dodatkowym elementem, uzupełniającym warstwę merytoryczną pracy są również wykresy i tabele, których włączenie zasługuje na pozytywną ocenę.

6. Język i formalna strona rozprawy

Prawniczy język rozprawy jest na ogół poprawny, ale w tekście są też wyrażenia nieprecyzyjne i drobne usterki stylistyczne, które powinny być skorygowane, jeśli rozprawa byłaby przekazywana do publikacji. Można wskazać dla przykładu potrzebę zastąpienia stosowanego wielokrotnie terminu „kraje” określeniem „państwa” lub użycia zamiast terminu „reputacja” bardziej prawidłowego – „wysoki poziom moralny”.

Autor powinien też zrezygnować z cytowania obszernych fragmentów dokumentów międzynarodowych, zastępując je analizą ich treści.

Pewne nieprawidłowości występują w odniesieniu do techniki redagowania przypisów. Zbędne są przypisy zawierające tylko informacje dotyczące określonych artykułów aktów prawnych, zwłaszcza wtedy, gdy tego rodzaju informacje zostały już zamieszczone w odpowiednim fragmencie tekstu. Bardziej wartościowe byłoby natomiast posłużenie się przypisami o charakterze dygresyjnym, umożliwiającymi uzupełnienie zasadniczego toku wywodów przez włączenie dodatkowych uwag i informacji.

W ramach oceny strony formalnej rozprawy należy podkreślić wykorzystanie przez Autora reprezentatywnego zestawu publikacji naukowych, w znacznym zakresie w języku hiszpańskim, a także prac polskich autorów (można zauważyć brak wśród nich pracy Grażyny Michałowskiej, *Międzynarodowa ochrona praw dziecka*, Warszawa 2016 oraz monografii odnoszącej się do początków ochrony praw dzieci autorstwa Mariana Balcerka pt. *Międzynarodowa ochrona dziecka*, Warszawa 1988).

APK

Doceniając wykorzystanie przez Autora wielu dokumentów o różnym charakterze prawnym, prawidłowo sklasyfikowanych w wykazie na końcu pracy, należy jednak zaznaczyć, że w wypadku niektórych dokumentów nie zamieścił on pełnej informacji źródłowej – brakuje dokładnych dat ich wydania lub przyjęcia oraz miejsc publikacji. W ramach zestawienia poszczególnych kategorii aktów prawnych można było też zastosować porządek chronologiczny.

Korekta techniczna rozprawy została przeprowadzona dość starannie, ale pozostały usterki literowe, gramatyczne, interpunkcyjne.

7. Końcowa ocena rozprawy

Podsumowując przedstawione wyżej uwagi stwierdzam, że rozprawa Pana magistra Patryka Igora Gutierrezza pt. *Ochrona praw dziecka w Ameryce Łacińskiej na przykładzie Peru* zasługuje na pozytywną ocenę. Doktorant przedstawił w rozprawie interesujący problem badawczy, sformułował na podstawie aktów prawnych i orzecznictwa sądowego trafne wnioski, prawidłowo wykorzystał piśmiennictwo naukowe z zakresu ochrony praw człowieka. Treść rozprawy potwierdza dobrą znajomość zagadnień prawa międzynarodowego i konstytucyjnego, a wartość pracy pod względem merytorycznym, metodologicznym i formalnym uzasadnia stwierdzenie, że Doktorant wykazał się umiejętnościami do prowadzenia samodzielnej pracy naukowej. Przedstawiam zatem wniosek o dopuszczenie Pana magistra Patryka Igora Gutierrezza do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Anna Pyborowska-Klimach